

Mode Iris van Herpen

Golven, bochten, rimpels, cirkels

De labyrintische plooien in het werk van modeontwerper **Iris van Herpen** beroeren de ziel. Haar creaties verbinden binnen en buiten, diepte en oppervlakte, zijn en schijn.

Anneke Smelik

Een vroeg en spectaculair ontwerp van Iris van Herpen is de *Water Dress*, die ze presenteerde op de modebiënnale in Arnhem in 2011. Het is een jurk van lasergesneden leer en polyester met daaromheen een plons water die omhoog lijkt te vallen. In dit etherische ontwerp is iets immaterieels – een watergolf – gevat in een prachtige vorm van doorzichtig plastic. Mijn verwondering sloeg om in bewondering: hoe is dit gemaakt? Wat is de technologie hierachter? Maar ook: waarom raakt dit mij?

Met de 3D geprinte stukken zoals de waterjurk en de witte top uit de vroege collecties *Crystallization* en *Capriole* (beide uit 2010) breekt de Nederlandse modeontwerpster Van Herpen internationaal door. Het is haar visitekaartje waarmee ze toegelaten wordt tot de prestigieuze *Chambre Syndicale de la Haute Couture* in Parijs, waar ze vanaf 2011 twee keer per jaar een collectie toont. Alle ingrediënten voor Van Herpens unieke stijl zijn hier al aanwezig: inspiratie uit de natuur, ambachtelijk handwerk, vernieuwende technologieën en onnavolgbaar geplooide vormen. Ook in een recent innovatief ontwerp vinden we deze unieke combinatie weer terug. Voor haar collectie *Symposiums* (2025) maakte ze een 'levende jurk', gemaakt van 125 miljoen bioluminescente algen die alleen met de grootste zorg in leven kunnen blijven.

Van Herpens posthumane mode benadrukt de onderlinge afhankelijkheid tussen mens, natuur en technologie. Is dat wat raakt in deze ontwerpen? Nee, wat de ziel beroert is de esthetiek van labyrintische en origami-achtige plooien. Een vouw of plooï is al snel oneindig: elke vouw heeft een binnenste dat buitenste wordt en andersom. Neem bijvoorbeeld het exoskelet, een van de terugkerende beelden in Van Herpens werk, en al te zien in *Capriole*, maar ook in latere collecties zoals *Meta Morphism* (2022). De hoog-technologische ontwerpen met sierlijke vouwen lijken als een exoskelet op of zelfs voor het lichaam geplooïd, die een verdubbeling teweegbrengt

tussen het lichaam van de draagster en het ontwerp. Hierdoor ontstaat een wonderlijke wisselwerking tussen het binnenste en het buitenste: het binnenstebuiten lijkt 'buitenstebinnen' te worden.

In elk ontwerp presenteert Van Herpen ze weer: duizelingwekkende plooien die licht, ruimte en beweging suggereren. Neem bijvoorbeeld de *Frozen Fall*-jurk uit de collectie *Syntopia* (2018-19). Op de website van de ontwerper kun je een model zien lopen in deze creatie, met bijbehorend hoofddeksel: de jurk danst om het lichaam, terwijl het gezicht bedekt is met glinsterende lichtblauwe tinten. Zoals altijd is beweging – de dans van materialen – belangrijk voor de spectaculaire ontwerpen van Van Herpen, zelf een getrainde danseres. In dit geval heeft ze de trillende beweging van vogelvleugels in vlucht willen vastleggen in het ontwerp van een jurk. De *Frozen Fall*-jurk toont de plooien die golven tussen het nu (de 'herfst') en de oeroude tijd ('bevroren'). De jurk met de hoofdtooi markeert een continuüm tussen natuur en machine, of tussen het menselijke en het niet-menselijke, het materiële en het immateriële. De jurk is dan wel geïnspireerd op een vluchtig natuurverschijnsel – de fladderende beweging van vogelvleugels – maar de plooien komen tot stand door een technologisch hoogstandje. De paradox van gevangen beweging is een onuitputtelijke bron van verwondering.

Iris van Herpen ontwerpt het complexe driedimensionale geheel van haar jurken in de computer en vertaalt de duizenden plooien in stof en andere materialen. De permanente plooï is al langer bekend in de mode. Mariano Fortuny was een van de eerste ontwerpers die met een geheim proces rond 1910 zijn beroemde geplooide *Delphos*-jurk van zijde lanceerde. In de jaren zeventig ontwikkelden Japanse ontwerpers technieken om een stuk stof zorgvuldig te bewerken tot permanente plooien. *Issey Miyake*, beroemd

Materialen lijken te dansen. Ontvouwen, openvouwen, daar gaat het om in het leven

Iris van Herpen,
Syntopia collection,
Haute Couture fall/
winter 2018-19. Bird
soundwave patterns,
laser cut of stainless
steel. Model Sabah Koj

om zijn *Pleats Please*-lijn, knipt en assembleert een kledingstuk uit polyester, dat hij vervolgens vouwt, strijkt, naait en in een pers legt om het te verhitten, om tot permanente vormen te komen. Door de eigenschappen van polyester te gebruiken, combineert deze technologie vorm en functie op organische wijze, wat leidt tot een nieuw soort kleding met vernieuwende en vervreemdende vormen.

Van Herpen herneemt dit proces van permanente plooien en mengt dit met hightech. Zo beschrijft ze op haar website voor elke collectie uitgebreid de technieken die zijn gebruikt om met software te ontwerpen, de stof te laseren, de materialen te 3D-printen, kleuren en patronen op de stof te printen, enzovoort. Vaak is ze samen

Solve Sundshø

net kunstenaars, architecten of wetenschappers op zoek naar innovaties. Het resultaat is dat de stof niet alleen maar simpelweg geplooid is, maar bijzonder ingewikkelde origami-achtige vormen aanneemt in vaak heel wonderlijke, soms harde, soms zachte, materialen. Van Herpens sensitieve reeldtaal is vastgelegd in zachte stoffen zoals zijde, satijn, tule of organza en hightech stoffen zoals mylar. Maar ze werkt ook met harde materialen zoals siliconen, leer, metaal, plastic, synthetische polyester en polyamide.

De plooï zit zowel in de stof als in het ontwerp. Sterker nog, de futuristische ontwerpen zijn een n al plooï. De ontwerpen van Iris van Herpen, en van de eerste ontwerpers die 3D-printen en lasersnijden gebruikte, lijken op rookwolken,

watervallen, slakkenhuizen of fossielen. Hoewel al haar ontwerpen zeer technologisch van aard zijn, combineert Van Herpen het kunstmatige met het organische, waarbij ze zich laat inspireren door de plooïen van spinnenwebben, koraalriffen, de wortelstokken van schimmels, golven van water of rook, en de dendriten en synapsen van organisch leven. Digitale en vele andere technologieën worden ingezet om die ingewikkelde vormen en ontwerpen te produceren. In een uniek spel van rizomatische lussen, plooïen, golven, bochten, krullen, rimpels en cirkels openen en sluiten barokke vormen zich. Materialen lijken te dansen. Door de hightech-ontwerpen overstijgen de modellen de grenzen van hoe een lichaam eruit kan zien en ontstaan er personages

die het midden houden tussen mens en machine, of mens en dier, of tussen organisch en anorganisch. De afgelopen jaren is misschien wel het meest indrukwekkend het constante gevoel van vloeibare en dynamische energie; het lijkt allemaal te bewegen – een soort panta rhei.

De ontwerpen van Van Herpen zijn natuurlijk haute couture: het is niet voor de gewone consument weggelegd om grensverleggend rond te lopen met een watergolf boven je hoofd, vleugels aan je schouders of een skelet voor je lichaam. Dat is voorbehouden aan modellen op de catwalk of sterren op de rode loper. Maar daar gaat het ook niet om. Dit soort ontwerpen verleggen normatieve ideeën over hoe een lichaam eruit moet zien. Ze bevrijden het lichaam van vooraf bepaalde functies of betekenissen. Als ik haar ontwerpen in het museum bekijk, dan word ik uitgenodigd om 'uit de plooï' te springen of te dansen. Modeontwerpers maken geen ontwerpen om onkreukbaar 'in de plooï' te blijven. Weg met het keurslijf.

Het bevrijdende van de ontwerpen van Iris van Herpen is te duiden met het concept van de plooï van de filosoof Gilles Deleuze. In zijn boek over de plooï (*Le pli* uit 1988) wijst hij kleding uit de Barok aan als een materiële praktijk waarin de plooï in al zijn uitzinnigheid tot uiting kwam. Deleuze stelt de oneindige vorm van de plooï voor om identiteit te begrijpen als een proces van voortdurende verandering. Geen statig of statisch zijn, maar een oneindig proces van worden. Ontvouwen, openvouwen, daar gaat het om in het leven.

Daarom kan mode ons beroeren: de dynamiek van de plooï in zijn oneindige beweging wijst naar het subjectieve proces van wording: van ontplooiing. In Deleuze's concept van de plooï zit een opening om dat proces van verandering, van worden, in gang te zetten. Dat is, denk ik, waarom de modeontwerpen van Iris van Herpen me raken: ik ervaar de opening van de plooï. Het doolhof aan plooïen in Van Herpens ontwerpen biedt een interface tussen binnen en buiten, diepte en oppervlakte, zijn en schijn. De fladderende lijn van die plooïen duidt op een expansieve beweging, een creatieve praktijk, een spiraalvormig proces van worden.

Van Herpens futuristische ontwerpen wijzen op manieren om het menselijk lichaam te deconstrueren. Weg van de conventies van de commerciële mode pleit zij in haar experiment met vorm en materie voor een andere relatie tot het lichaam en nieuwe silhouetten. De vormgeving van de dynamische plooï in experimentele kledingstukken visualiseert een proces waarin het subject zich blijft 'plooïen, herplooïen en ontplooïen' – om het te zeggen met Deleuze's laatste woorden in zijn boek. Zo is designermode te begrijpen als een pleidooi voor de plooï: de plooï als een praktijk van wording en verandering. In de jurk-met-een-watergolf is het de stoffelijke vouw die lucht en ruimte brengt in de plooïen van de ziel. ■